

A leltározás oka a reménybeli kivándorlás, ami nagyobb hangsúlyt helyez az eddigi kilátástalanságra, s lehetőséget ad a közösség állatias létének bemutatására.

A változás tetten érhető a főhős lányának felnövésében is. A háború utáni, diktatórikus világban a női test valutává lesz, így a fiatal Amelie szexualitása ad lehetőséget az útlevél megszerzésére. A fiatal lány története mellett megismerjük édesanyja múltját is, aki a II. világháborúban hasonló túlélési stratégiára kényszerült: élelemért újabb és újabb férfiakkal adta oda magát. Windisch szembesül vele, hogy lányának sem juthat más sors, azonban a lány szüzességének elvesztését mégis erkölcsi mulasztásnak véli, annak ellenére, hogy ő is élvezte ennek gyümölcsét. A kötetben végigvonuló útlevél-problematika mindvégig a lány szexualitásának kontextusában kerül elő. A nemiség problematizálása azonban nem merül ki a test áruba bocsátásának ábrázolásában.

A tű és a Két sír között című szövegekben a halál mellé helyezve találkozunk a szexualitással, nem csupán tematikailag, de poétikailag is. E tekintetben az előbbi szöveg az érdekesebb. Ebben egy még élő asszony koporsója mellett látunk egy aktust, a férfi halott édesanyjának fotója alatt. A szöveg csupán testrészeket mutat kimért líraisággal („Az asszony behajlítja térdét és megemeli a combját. Lágy tészta a hasa. Lába fehér ablakkeret a lepedőn.” [15]), s az egyetlen arc, melyet a szövegben látunk, egy halott arca: „Az ágy fölött fekete keretes kép lóg. Az asztalos édesanyjának a kendője hozzáér a férje kalapjához. Az üveg foltos. A folt az édesanyja állára esik. Nevetve néz le a képről. Úgy nevet, mint aki nemrég még élt. Egy évvel ezelőttről. Átnevet a fal túlsó oldalán, bele a szomszéd szobába” (15). Az, hogy az egyetlen arc egy halotté, s hogy a szexualitás csupán szükséglet szintjén, lélek nélkül ábrázolódik, szintén illusztrálja a kiüresedett és embertelen világot. Emellett egy különösen szerencsés poétikai megoldással találkozhatunk ebben a szövegben. A szöveg nyitó képében Windischt látjuk, amint egy ablakon betekintve nézi a szobát, az asztalost és a feleségét. „A cserépkályha mellett koporsófedél támaszkodik a falnak. Az öreg Kroner néni halálra vár. Ott kanyarog a neve a koporsófedélen.” Néhány sorral később a párt látjuk, s a pizsamán ugyanazt a kanyargást, amit a koporsófedélen: „A hálóing felcsúszik. A csíkok összetekerednek” (17). E példa illusztrálja, hogy a patikamérlegben kimért szavak nem csupán líraiak, de az egyes nyelvi megfogalmazások ismétlésével egymástól elkülönülő szférák kapcsolódnak össze, melyek az ábrázolt tematika tartópilléreivé válnak.

A halál szükségszerűen áthatja a kietlen világot, s nem csupán a szexualitás szférájába gyűrűzik be. A borítón látható bagoly testesíti meg az elmúlást mint kiszámíthatatlan hatalmat: „Nem bír meghalni – mondja –, míg a bagoly le nem száll a háztetőre” (13). A már említett kiszolgáltatottság nem csupán politikai szinten vetődik fel, de a természet törvényeinek való alávetettség formájában is. Ennek az egyik megjelenítése a bagoly, mivel csupán az kap lehetőséget a halálra, akinek a házára rászáll. Hiába válik szükségszerűvé a halál, csupán akkor következik be, ha a véletlen is besegít. *A Febér dália* című szöveg mutatja be azt a szenvedést, hogy a szereplők még meghalni sem tudnak akkor, amikor eljött az ideje. Várható módon ezt is metaforizációval ábrázolja a szerző: „Akkora virága lett, amekkora egy dáliának nem lehetett. És idén a szél se fúj, nem hullottak le a szirmai. Már rég kilehelte a lelkét, mégsem tudott elhervadni. – Ez elviselhetetlen – mondta az asztalos –, ezt senki sem lenne képes elviselni” (17). Később pedig: „Valami szétfeszíti a koponyámat. Égeti a beleimet. Ez a nyár az előző éveim tüzét hánnya rám. Csak a dinnye hűsít” (17). A kötet ügyes szerkesztéséről ad tanúbizonyságot, hogy az e sorok után következő szövegben a bagollyal találkozunk, mintha a halál kérdése szövegről szövegre szállna.

Fontos részét képezi a kötetnek az emberek közötti kommunikáció ábrázolása. Az elvásott kapcsolatokat illusztrálja a könyv redukált nyelve és a párbeszéd ritkasága. Az emberek gyakorta gesztusokkal, tárgyakkal fejezik ki érzelmeiket – ahogyan a szöveg is tárgyakra vetíti ki nem egyszer az alakok belső világát vagy a fontosabb témákat a fent jelzett módon. A klasszikus értelemben vett beszélgetésre nem láthatunk példát a kötetben; erre leginkább a főhős és az éjjeliőr közti apró párbeszédfoszlányok hasonlítanak. Ezeknél a szövegrészeknél beszélhetünk olyan mozzanatokról, melyek során az egyik szereplő mondati előreviszik a másik gondolatait, a visszacsatolás azonban elmarad. Mindazonáltal jelen viszonylatok között már az is előrelépésnek mondható, hogy egyáltalán megfogalmazódnak gondolatok, eljutnak a kimondásig, s nem feltétlenül merülnek ki félszavas tömondatokban. Az alakok egymástól való elválasztottságát legillusztrisabban a következő sorok fejezik ki: „Olyan távol, mint a mindenség vége, mint a saját végpontja, olyan volt a felesége lélegzete. Olyan távol volt tőle minden éjjel az alvó felesége, hogy még álmában sem találhatott rá” (21).

A többször is említett Herta Müller-i nyelv jelentősen épít a különböző érzékterületekkel való ábrázolásra. Mivel a kommunikáció ritkán jön létre, s ha igen, akkor sem elsősorban nyelvi szinten, a szagok,

a látványok és az érintések kiemelt helyzetbe kerülnek. A szereplők érzékelését a fentiek jobban befolyásolják, mint a gondolati szféra, ezért a narrátor nyelve is ezekre a tapasztalatokra épít. Az érzékekkel dúsírtott, testközpontú szikár nyelv így különösen líraivá, helyenként intim-mé is válik: „Hét nap alatt kiégett az ég. Elvándorolt a falu szélére. Belenézett a völgyben a folyóba. Eloltotta a szomját, ismét esett. [...] Windisch kinézett az ablakon. Összegyűlt a nyál a szájában. Torkát a hányás boga szorította” (31); „Olyan forróság volt, hogy a nap alig találta meg a saját végét” (39); „Eltemette a köhögést” (40).

Herta Müller könyve nem szórakoztató, nem alkalmas kikapcsolódásra. Az alig 130 oldalas könyv több időt igényel, mint néhány délután. Hatásos, de nem hatásvadász; legnagyobb erénye, hogy a társadalmi problematika csupán keret, s egyetemes kérdések konstellációjában tűnik fel. A könyv inkább szól élethezésről és emberi kapcsolatokról, mint diktatúráról és politikáról. Milyen viszonyba kerül az ember saját testével, hogyan nézhetünk szembe az elvárt, de nem teljesíthető morállal, hogyan lehet két világ közt, sehol sem élni, hogyan lehet sokrétű a halál, és hogyan lehet megélni ezt a sokrétűséget? Ezeket, és még sok más kérdést villant fel a *Fácán az ember, semmi több*; válaszokat nem keres, csupán a súlyukat érzékelteti azzal, hogy szélsőséges közegbe helyezi őket. És még súlyosabbá válnak attól, hogy akár meg is történhetnek.

Ljudmila Ulickaja

A mi Urunk népe

Fordította Goretity József

Magvető Kiadó
Budapest, 2012



Gorove Eszter

MINDENRŐL ÉS SEMMIRŐL

Ljudmila Ulickaja növekvő népszerűsége az utóbbi években mind szembevetőbbé vált. Idehaza megjelent tucatnyi könyve – 2003 óta évente jelenik meg kötete a Magvető Kiadó gondozásában – és látogatásai ezt egyaránt érzékelhetővé tették azok számára is, akik nem olvasták az orosz író műveit. Magyarországon legfrissebben megjelent kötete, *A mi Urunk népe* azonban műfajilag eltér az utóbbi évek Ulickaja-természtől, hiszen nem regénnyel, hanem egy novellagyűjteménnyel állunk szemben.

A kötet értelmezhető novellafüzérként is, mivel a szövegeket összekapcsolja a minduntalan feltűnő Zsenya alakja. Zsenya szerepét a kötet előszavában maga az író is hangsúlyozza, tudatosítja jelenlétét, mintegy tanúként hivatkozva rá, aki a szerző helyében jelenik meg. Az „előszó” – mely valójában nem viseli az előszó címet, és az olvasót sem szólítja meg, ekképpen zavarbaejtő módon lebeg a szövegek előtt – beszámol az én széteséséről, a szerző felszámolásáról, aki legfeljebb a történetek szereplőiben érhető tetten, valamint Zsenya alakjában: „Éppen neki, Zsenyának, a szerző képviselőjének és küldöttjének köszönhetően igyekszik a szerző kiiktatni saját rég megmerevedett nézőpontját, elkoptatott ítéleteit és véleményét” (5). Kérdéses, hogy szükség van-e ilyen jellegű iránymutatásra a kötet olvasását megelőzően, ahogyan az is, mennyiben járul hozzá ez az írói megnyilatkozás a szö-